

Çorum Haberleri

C. H. P. Kuruluşu yıl dönümü :

Soysal ve siyasal ileri hamlelerinde daima nurlu bir mürşid, ışıklı bir öncül olan Cumhuriyet Halk Partisi kuruluşunun yirminci yıl dönümü 9/Eylül/1943 perşembe gününde Evimiz salonunda içten gelen sevgi ve saygılarla kutlanmış, günün değer ve önemini belirten söylevler verilmiş bu vesile ile de Parti Şeflerimize saygı ve bağlılık duyguları sunulmuştur.

Çorum şimendüfere kavuşacak:

Parti Müfettişimiz Sayın Bay Hıfzı Uğuz Bekata ile birlikte şehrimize gelen Şimendüfer tetkik heyeti Çerikli — Sungurlu — Alaca ve Çorum suyunu takiben Me-cidözünden Amasyanın Kayabaşı istasyonuna bağlanacak olan demir yolu işleri üzerinde incelemeler yaparak tekrar Yozgada müteveccihen hareket etmişlerdir.

Parti Müfettişimiz Çorumda:

Partimiz Müfettişi ve Ankara Meb'usu Sayın Bay Hıfzı Uğuz Bekata 17/9/943 cuma günü şehrimizi teşrif buyurmuşlardır. Sayın Müfettişimiz Parti ve Halkevi işleri hakkında ilgililerle görüşmeler yapmış, icap eden direktifleri verdikten sonra ertesi günü tekrar Yozgada azimet buyurmuşlardır.

Yeni Valimiz geldi :

Dahiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğüne tayin buyrulan Sayın Bay Muzaffer Akalının yerine Dahiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürü iken Vilâyetimiz Valiliğine tayin buyrulmuş olan Sayın Bay Saip Örgü 26/9/943 pazar günü saat yirmide şehrimizi teşrif buyurmuşlardır.

Eski ve yeni Valilerimize yeni ödevlerini kutlar başarılar dileriz.

— 1242 —

MES'UL MÜDÜR : NURİ UĞUR

— Çorum Vilâyet Matbaası —

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Kuruluşu : Nisan 1938

SAYI : 42

1 II Teşrin 1943

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Basımevi

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — Cumhûriyetin 20 inci yılında duyuşlar . . . . . ÇORUMLU	1243
2 — Ahiler : Terim ve Törenler . . . . . Nazmı Tombuş	1245
3 — Şarkı . . . . . Yaşar Nezihe Bükülmez	1249
4 — Muasir ahlâkın menşei üzerinde bir tetkik . . . . . Kemal Onsun	1250
5 — Çorumlu maniler . . . . . Eşref Ertekin	1255
6 — Çorum ilinde yetişen âlim ve şairler . . . . . İhsan Sabunçoğlu	1239
7 — Cönklerden derlemeler . . . . . Eşref Ertekin	1262
8 — Çorumun eski yemek ve mutbahları . . . . . Nazmı Tombuş	1269
9 — Tarihte bir güneş . . . . . Macide Ataman	1273
10 — Çorum haberleri	1274
Vesikalar	

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Sayı : 42

1 II. Teşrin 943

Kuruluşu: Nisan 938

Cumhuriyetin 20 inci Yılında Duyuşlar

Geçip ardımızda bıraktığımız yirmi yıl, ebediyet hiyabanında bir an, fakat imkânlar ikliminde bir - belki birkaç - asırdır.

Yirmi yıldır, öyle öpülesi ellerle idare edildik, öyle tapılası kafalarla yönetildik ki, Poseidon'un sevk ve tahrik ettiği en garazkâr ve amansız dalgalar bile gemimizi yolundan alıkoyamadı ve hiçbir kuvvet, hiçbir zaman buna muvaffak olamıyacaktır.

Tarih; her zaman yüzünü ağartan ve biricik öğüncü olan evlâ-

dını, Türk'ü asla kılıcı elinden düşmüş görmek talisizliğine uğramıyacaktır. Türk olmasaydı, tarih boş bir kaptan fazla mâna ifade eder miydi ?

«Cihan, son Türk bileğini de bir kılıç kabzasında görecektir.» Asırların şanlı destanlarından dokunmuş, asil damarlarımızın ana, fağından renk almış bayrağın at ve hiçbir zilletin gölgesiyle kâr. Her ründe miyacak.

Her şeyimizi varlığına borç 'sulü olduğumuz ve kanlarımızla sula

dığımız genç Cumhuriyet; step çınarı gibi, ta derinlere, şuurlara ve vicdanlara kök salmıştır.

Dün kanlarıyla bu çınarın toprağını sulıyanlar, bu gün onun gölgesinde rahat; tasasız, endişesiz ve tehlikesiz, siperlerdeki çocuklarının mektuplarını okutuyor, torunlarına geçmişi anlatıyorlar. O gün doğanlar, bu gün sınırlarda bu en aziz emaneti kem gözlerden koruyorlar.

Melteminde barut ve yangın dumanlarına bedel, defne ve başak kokuları esen bu mübarek toprakları, kanlarımızla değil asil terimizle suluyoruz.

İnsanlığını unutmuş ve kana susamış bir cihan ortasında, başımızda defne ve meşe dallarından bir çelenk, yaralı ve muztarip dünyanın yaralarını saracak, dertlerini sağaltacağız. Dünya bir defa daha öğrenecektir ki, düşmanına bir kartal olan Türk, dostuna her zaman anne güvercin şefkati gösterir.

Rivayet kitapları, yalancı cennetler yaratan yalancı peygamberlerin efsaneleriyle doludur. Bu gün öyle bir cennette yaşıyoruz ki, yarının büyük meçhulünden endişemiz kalmamıştır.

Türk yurdu ve Cumhuriyeti eşsiz bir Başbuğun omuzlarında emin ve müsterihtir.

Bu yurdun kurtarıcısı ve Cumhuriyet'in kurucusu ölmez ATA mızı minnet ve şükranla anarken, istiklâlimizin, şerefimizin ve barışın koruyucusu, Büyük Şefimiz, yıllarca gözümüzde ışık ve gönlümüzde inan olarak yaşasın.

«Ebediyete akıp giden her on senede bu büyük millet bayramını daha büyük şerefle, saadetlerle huzur ve refah içinde» kutlu hıyalım. Öyle ki, sevinç âvâzelerimiz idraksiz ve çığrıdan çıkmış dünyanın, top sesleriyle sağır kulaklarında çınlasın; onlara insanlık yolunu göstereyim.

ÇORUMLU

Ahiler

IV

Terim ve Törenler

Nazım TOMBUŞ

— 41 inci sayıdan artan —

olmıyasın, dinini, malini, halini, sakla, bildiğini lâzım kılasın. Nereye varır isen izzetle; hürmetle var, öyle otur, söylersen hikmetle söyle, yoksa kulak ur, hizmete dur, elinle koymadığını alma) diye nasihat eder. Fatihalar, tek birler okunur; gülbankler çekilir ve bir nâdüşt bu suretle (nim tarik) mertebesine erer, eshabı tarik ara-

sına girer.

Ehli hırfet ve ehli mizan (6) arasından bir şakirdin mahfile kabûl olunması demek olan bu törende her meslek erbabına göre bazı ayrılık ve ilâveler daha varsa da bunların bütün teferruatıyla yazılmasına şimdilik imkân görülememiştir.

ŞAKİRD REVAN ETMEK ŞET BAĞLAMAK TÖRENİ

Bir şakirdin revan olması beli bağlanarak ustata çıkarılması için evvelce bir üstat yanında bin bir gün hizmet etmesi, çile çıkarması soura üstadından ruhsat alması lâzımdır. Bu müsaade alındıktan sonra yukarıda tarif edildiği veçhile mahfil açılır. Üstat şakirdini yanına alır. Evvelce nakip tarafından

hazırlanan seccade üzerinde bir halvet yerde iki rikât namaz kılarlar. Şakird; şeyha, üstadına, nakiplere vesair erkânı tarikat ve ihtiyarlara hediyelerini verir. Hediye takdim ettiği kimseler önünde başını eğerek tapu eder. Usulü

(6) terazi ve ölçü kullanan esnaf.

CEFNE VE SOFRA ADABI

Yukarda yazılan törenden sonra meyanbestenin verdiği ziyafet başlar. Nakip, hazır olanlara selâm verir.

(Bir tarikat kardeşi taam pişirmiş. Lâtif, nazif, tayyip, tahir, hakkında ne buyurursuz) der. Taamı ne için eyledin ?

-Revanım ecli için ve Allah için.

Sual ve cevabı teati edilir. (Bizde Allah için yeruz) derler. Nakip sağ dizini ve el arkasını yere kor. (انا فتحنا لك فتحاً مبيناً . . .) hanedanî Muhammet, dergâhı Ali, eksüklük bizden, tamamlık siz erenlerden, Allah dost, zülcelâl, berce-mâl, Tanrı bir Peygamber hak, hu erenler! gülbankini çeker. Dört kapu selâmın verir. Sufrayı mahfil ehlinin en büyüğünün önünden sermeğe başlar. Mertebesine göre her kesi yerli yerine oturtur. Yemek esnasında (caba) yani lokma sunma merasımı başlar. Nakip sofradaki yemekten bir lokma alarak ilk defa şeyha sunar. Ve şeyh hakkında ne buyurursuz ? diye sorar, mahfil ehli

tekbir getirirler şeyh (Paygamber canına selevat der. hep birden selevat getirirler, şeyh lokmayı nakibin elinden alır, öper. İsmi anarak yanındaki halifeye sunar. Halife, nakibe, nakip başarışa, başarış müfrede bu suretle lokmalar sunarlar. En son [arap ve acem lokması] (7) sunulur. Bu lokmanın yalnız şeyhe; şeyh bulunmazsa derece sırasıyla sofrada bulunan en büyük tarikat erkânına sunulması kâfidir. Yemek hitamında şeyh şu gülbangi çeker.

(Nimeti celil, sofrayı halil, on iki imam, on dört masumu pak azemetullah (عظمة الله) esselâmı aleyküm ey erenler, hakikat kıblesin kâbe görenler, gözüyle görüp eteğiyle örtenler).

Sonra يطعمون الطعامه

(يطعمون الطعامه على حبه . . . الخ) (Elkudreti lillâh. Elhikmeti lilla. Lâ-ilâhe illallah. Muhammed resulullah (القدرت الله، الحكمة لله، لا اله الا الله محمد رسول الله) düası okunur sofrâ kaldırılır.

(7) Arap lokması " Hazreti resul ", Acem lokması " sırrıkiyamet ", tir. Fütüvetname Çorum Millî Kütüphanesi 1/18 No.

veçhile ve merasimi mahsus ile nakip tarafından katlanarak hazırlanmış olan kuşağı üstat nakipten alır. (Dua ve hütbeleri okunur.) Kuşağı eli üzerinde tutarak getirir ortasından öper. Şeyhin secadesi önüne kor. Arka üzeri yürüyerek eşiğe kadar geri gider, nakibin yanında durur. Nakip mec-lise selâm verir.

(Bu mü'min kardeş siz erenler icazetiyle fülân üstadım hizmetinde durmuş, şeraiti yerine getirmiş, hizmetini hora geçirmiş, üstadının rızasını almıştır. Üstadıda üstatlık ve atalık hakkını yerine getirip bu gün siz azizlerin rızasıyla huzuru şerifinizde ana icazet ve destur vermek ister. Taki helal kisbille meşgul ola, üstatların çırağını uyandıra, şeriate, tarikate muhalif amel kılmayup emrinize muti ve münkat ola, bu şeraiti yerine getirmeği kabûl eylemiştir. Bu sadık hakkında ne buyurursuz) der. Mahfil ehli üç kerre tekbir getirirler. (Münasıptır, mübarek olsun) cevabını verirler, selevat getirirler şeyh nasihata başlar.

(Oğul ! can kulağıle dinlegil, nefse şeytana uyma, farzı, sünneti terk etme, kimseye kem nazarla bakma, kibir, haset, garaz etme, pahil olma, büyüklere hürmet

küçüklere muhabbet et. Bir elinle kazan bir elinle ihsan et, elinden gelen hayır işle bu şartları kabul ettin mi ?) der. (Kabûl kıldım) cevabı ver. Şeyh elini kaldırıp dua eder. Şakirt sağ el solun üstünde olmak üzere iki elini başının üstünde tutar, ayakta durur. Şeyh (şeriatde üstüvar, tarikatde payidar, hakikatten haberdar hanedanı resûl ile yar, düşmanlariyle ağyar ol. Zehirnüş ol. Hamuş ol. Ayıp puş ol) der.

Tekbir getirilir. Kuşak usulü mahsusa ile şakirdin beline bağlanır. Şeyh tekrar, (Oğul ! hak al, hak ver, kimsenin hakkını yeme, yakın bilesinki helale hesap, harama azap vardır. Ana göre dirlik etmek gerektir. Allah kazancına, ömrüne bereket vere) diye nasihat ve dua eder ?

Elleri başında duran meyanbesteye, bağlanan şede (cemii mahfil ve tarikat ehli safa nazar ederler). Meyanbeste, şeyhin nakibin mecmuu eshabın yollu yolunca ellerini öper, musafaha eder. Musafaha tamam olduktan sonra el bağlayıp hizmet yerinde durur. Ana yer gösterirler varıp edeple oturur.

HELVA TAKSİMİ VE SÜHBETİ

Helvanın mahfilde pişmesi, tekbir ve tehli ile şeyhin önüne getirilmesi şarttır. «Cefne» lerde helvadan başka yemekleri herkes istediği kadar yer. Fakat helva mertebelere göre mahfil ehline terazi ile taksim olunur.

Eğer arifane ile cefne yapılmış, helva pişirilmiş * ise mahfil ehli mertebelerine göre para verir. Ve helva hisselerini de o nisbette alırlar. Cefne erkân akçası ile yapılmış ise yine mertebeye göre hisse taksim edilir. Arifane de herkes müsavi akça verdiği takdirde

hisseler de müsavi olur. Mertebelere göre aşağıdaki veçhile hisse taksim yapılır. Şeyh dört halife, üç nakip, iki buçuk başarış 2. 1/4 müfret iki nim tarik bir akça verirler. Helvadan şeyhe iki halifeye bir buçuk, nakibe 1. 1/4 başarışa 1. 1/8, müfrede bir, nim tarika yarım nüğü (8) hisse verilir bu helvadan yakın şehirlerdeki mahfillere hediye gönderilmesi kısmet sahiplerinin de ehil ve ayaline hisse götürmesi usulendir.

SUÇLAR VE CEZALAR

Esnaflar arasında; tarikat usul ve adabına ve fütüvvet şartlarına aygırı harekette bulunanların üç gün dükkânı kapatılır. Suçu üzerinde ısrar ederse yakası kesilir, bürüğü alınır, mertebesi tenzil edilir. Kabul etmeyecek olursa ocaktan reddolunur. Eğer suçlu tevbekar olursa üç gün sonra (taziri hakikat

değneği ile urulduktan sonra makremesini) yani mendilini boğazına takıp mahfil kapusuna yüz sürer ve kurban asar. Meclis yapılır, suçu af edilir. Postuna oturtulur.

(8) Nüğü : yarım okka = 641 grı ramdır.

Şarkı

Yaşar Nezihe Bükülmez

Yadınla harabım acaba nerdesin ey yar
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, seneler var.
Hicrinle kan ağlattı beni talii gaddar.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar seneler var.

Mehtaba, nucuma bu gece hep seni sordum,
Siz söyleyiniz, sevgili yar nerde diyordum.
Andım o geçen demleri, çok zihnlmi yordum.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, eenerler var.

Herşey seni söyler bana güller, kelebekler;
Yadettirir her yerde seni dürlü çiçekler,
Bir aşığı mihnetzede halâ seni bekler.
Görmem yüzünü sevdiğim aylar, seneler var.

Muahir Ahlâkım Men'şei Üzerinde Bir Tetkik

(Sayın Afet Kobak'a)

Kemal ONSUN

— 41 inci sayıdan artan —

toplulu halde yaşamak neticesinde bir takım adetler ve örfler vücuda gelir bunlar düşüncelerde esas teşkil ederler nihayet öyle bir zaman gelir ve öyle bir hal olurki, bu örf ve âdetler artık yaşamak için birer zaruri unsur mahiyetini iktisap ederler. İşte bu unsurların mevcudiyeti ve kutsiyeti büyükler tarafından küçüklere talim ve tatbikinde azami derecede itina olunur. Nihayet bu mükadesat onlara emanet olur.

Hayvan cemiyetlerini esas alarak teşekkül etmeye başlayan insan topluluklarında bu suretle husule gelen ahlâk telakkilerinin ilk basit cemiyetlerde tetkik edilmesi mümkün olmamıştır.

Lâkin, bu gün yaşayan iptidai insanların şeraiti hayatiyesi ta ilk

cümudiye devirlerindeki o kadar benzemektedirki, bir çok âlimlerin bu kabileler arasında uzun seneler kalarak bunların yaşayış, telâkî ve ahlâk anlamlarını incelemiştir. Yapılan tetkik neticesinde «meselâ; alautlar, eskimular, cukularda» ahlâk iki kısma ayrılmıştır:

Birincisi : bilâ kaydü şart riayeti mecburi olan kaidelerdir: adam öldürmemek gibir,

İkincisi : riayeti ihtiyari olan kaidelerdir: kabile efradının hukukuna riayet etmek gibi.. Birinci kaidelere riayet etmemek mücazattı, diğerine riayet etmemek ise o cemiyetten bir «ayıp» kazanmayı mucip olurdu.

Basit ve ilk zamanlara ait ahlâk telâkkileri nihayet kadim

Yunan devrinde daha mütakâmil bir şekil aldı. Yıldızları bir beşer olarak kabul eden ilyada ile başlayan Yunan telâkkiyatı nihayet tabiatı tetkik ederek insanı anlamak istiyen tabiiyon ve ondan sonrada tabiatı tetkik edilecek çevherin insanın zekâsının erişemeyeceği düşüncesiyle ona metafizik bir varlık izafe eden mabadet tabiye düşünce hakim oldu. Sırasıyla bu gün dahi felsefede ve ahlâkiyatta mühim mevki tutan ve fikirleri daima hürmetle yad olunan sofistler, Eflatun, Aristo ve Epikürler zuhur etti. Burada bunların felsefî fikirlerini telhis dahi etmeğe makalemizin vüsati müsait değildir. Sadece bunların ahlâk telâkkilerini bir satırla izah etmeğe çalışacağım.

Sofistlerin, bilhassa bu mektebin banisi protogoranın düşüncesine göre ahlâk; cemiyetin geçirdiği tekâmül devirlerine bağlı olarak kurulan içtimai telâkkilerdir.

Sofist düşünceye karşı Sokrat çıktı ve esas olarak insanın aklını, fazileti aldı, fazilet için de tabii ilimlerden ziyade içtimai ilimleri bilmek lâzım geldiğini ileri sürdü.

Eflatun, Aristonun şakirti

idi fakat düşünüş itibariyle daha ziyade lâidî ve metafizik idi onca; ahlâkım men'şei kâinatın kuruluşundaki esasda idi. Ona göre: kâinatı bir çok adaletsizlikler ve fenalıklar olmasına rağmen iyiliklerinde men'şei oradadır çünkü; kâinatın esasında mevcut olmayan bir şeyin dünyada zuhur etmesi imkânsızdır.

Fikir itibariyle daha zengin olan Aristo Sokratla Eflatun düşünceleri arasında eklektik bir fikire sahipti. Buna göre ahlâkım men'şei : bizzat insan hayatındadır, insan ise hayatını ancak kâinatı tetkik ve mütalaa ederek anlar. Ahlâk telâkkisinin esası fizik hayatın olaylarındadır. Aristo ahlâkım kuruluşunda en büyük mevkii akla vermiştir.

Rasuonalisteler, bilhassa hops ve Lok üzerinde ve Larofukon ve Nitsche üzerinde büyük tesir yapan Epikür bambaşka bir düşünceye sahipti: Onca, ahlâkım gayesi ve hatta mebdî saadettir. Bunun içinde akla asla yer vermez. İnsanı saadeti aramağa, lezzetleri tahariye sevk eden kuvvet sadece tabiattır der. Epikür zevk ve lezzet mevhumunu sadece cismani zevk olarak kabul etmez ona göre bu kabil zevkler bir hayat için kâfi

değildirler zira bunlar çabuk geçen ve sönen şeylerdir. Halbuki, insanda bir ruh alemi vardır ki anda hatıralar ve ümitler doludur. Bunlar insana ruhi zevklerin en büyüğünü telkin eder.

Zenon tarafından kurulup Romada senek ve Mark orel tarafında kuvvetlendirilen itoisistler ahlâkın menşeiini Darvin ve Bakon gibi tabiatı aradılar ve ahlâk kaidelerinin nihayet tabiatı idare eden kaidelerden başka bir şey olmadığını ileri sürdüler. Fakat bu mezhebe mensup filozofların bir çoğu ezümle Çiceron dinî düşüncelere saplanmakta tereddüt etmediler.

Umumiyetle istoik telâkki ahlâkın akla müstenid olmasındadır. Şu ufak izahattan çıkaracağımız netice şudurki: muhtelif düşünce tarzları ve metodlarıyla nihayet Yunan ahlakıyatı insandaki ahlak telakkisinin menşeiinin tabiat ve akıl olduğu kanaatine varıyor.

Nihayet servet sahiplerinin tahakkumu altında inlemekten usanan fukara halka ahirette saadet vadeden hıristiyanlık filistin de intişara başlıyor ve Yunanistan, Sicilyadan İtalyaya kadar yayılıyor. Bidayet intişarında diğer dinler gibi, haşin bir tanrıya yaran-

mak için korkak hareket etmek değil mülâyim ve hayırhah bir tanrının emirlerini yarine getirmek şeklinde kaideler vazederek yalnız hayatı iyilik ve af kaideleri ile tanzim etmeğe ve bir yüzüne tokat vurulduğunda öbürsünü çevirmeyi telkin eden bu din sonraları papasların elinde hüşunetini azamî dereceye vardırdı ve malum engizisyonları meydana çıkardı. Bu hıristiyanlıkta, kardaşlık müsavat ve adalet prensipleriyle yürüyen ahlâk kaideleri vazetti.

Bir zulmet gibi Avrupaya çöken orta çağ taassup ve zihniyeti her şeyde olduğu gibi ahlak sahasında da ilâhiyatı mebde ittihaz ve başa aldı. Tabiatı ahlâk kaideleri aramak değil, tabiatı tetkik etmek bile en büyük günah sayıldı. Nihayet bu kızıl taassubun korkunç hareketile yok edilen Yunan ve Roma ilim ve fennî şarktan Avrupaya nakledilmek suretiyle islam ilminin ve felsefesinin sayesinde devri intibah başladı. Avrupanın üzerinden o kalın sis tabakası kalktıktan sonra Beacon, Hugo, Grotius gibi âlimler ahlakın bizzat insanın tabiatında mevcut olduğunu, binaanaleyh metafizik kuvvetlerden, metafizik menbalar-

dan istiane etmeğe lüzum olmadığını, bizzat tabiatın tetkik edilmesi lüzumuna kani olarak bu yolda eski Yunan fikir ve etikasını ihya ettiler.

Bu ceryanın muarızı ve yunan ahlâkıyatını baltalayan Hobbs oldu. Aristo herşeyi insanın kendinde görüyordu ve onun içindirki, İnsana » zoo politik » içtimai varlık demişti. Halbuki Hobbs tamamen bunun aksi bir fikir ileri sürerek

«Homo homini lupus» insan insanın kurdudur » dedi. ve daha çok ileri giderek insanın cemiyet halinde yaşaması sırf menfaati içindir. Şayet cemimet varsa bunun kuruluş sebebi iyi yaşamak ve hürmet görmek içindir, Yoksa başkalarını sevmek için değildir. Cemiyetler kurulduktan sonra büyümeğe başlaması kendinden büyük diğer cemiyetlerin onu yok etmesine mani olmak için yani sadece korkuya müstenittir. diyordu. bu düşünceleri ile cemiyeti Rousseau gibi bir içtimai mukaveleye istinat ettiriyor demek oluyordu. ve ahlâkın menşei de onca içtimai mukavele ve binnetice insan ihtiraslarının susturulmasıdır. Hülâsa edecek olursak: Hobbs'a göre ahlâk: Hodgâmlık endişesinden doğmadır.

Hobbs'ın bu şiddetli fikirleri-

ne adeta ahlâk ilminin birçok prensiplerini vazedenden Spinoza sadece ahlâkı tabiatın haricinde aramak nokdasıtan iştirak eder. Spinoza, Ahlâkı akli beşerin hiçbir tazyik neticesi olmadan kurdugunu kabul ve tamamen ladini eudemonipue fikirlerini izah ederek : «Harici bir sebep fikriyi taşıyan meserrete muhabbet, yine harici bir sebep fikriyi taşıyan eleme de nefret.. » diyerek ahlakın esaslarını kurmağa çalışıyor.

Bundan sonra Spinoza'nın muasırı ve usulde Dekart'ın mukıptelerinden Lok bütün 18 nci asır ahlakıyatına müessir olacak düsturlar vaz ve bunları da » Hükümet hakkında mütalaa» adlı eserinde gayet ilmi nüfuzlu bir surette şerh ve izah etmiştir. Lok'a göre: Ahlâk, tabiatıta mevcut değildir, hiçbir tabii insiyak yoktur ki beşeriyetçe tereddüdsüz kabul olunsun. Bütün insanlığa bilâ tereddüd kaideler vaz ve kabul ettiren kuvvet, cemiyetti. diyor. ve ahlâkı riyazî ilimler gibi müsbet ve riyazi düsturlarla ifade olunacak kadar mevcut kabul ederek ahlâkın temel taşın «Adalet» mefhumuna istinat ettiriyor.

Buraya kadar kısaca saydığımız İngiliz filozoflarının ahlâkıyat

üzerindeki tesirlerinden başka Fransada bilhassa inkilabı hazırlayan mütefekkerler, ezcümle volter, Monteskyo, Didero ve Ruso büyük tesirler icra ettiler. ezcümle bunlardan Ruso, Kontra sosyal ile cemiyetin kuruluşunun iradı olduğunu ve cemiyet bir kerre kurulduktan sonaa onun içinde yaşayan fertlerin bir takım kaidelere zarurî olarak bağlı kaldıklarını ve esasen riayete de mecbur olduklarını anlattı. Bununla bir kerre Cemiyetin İnsan iradesi ile kuruluşunda İnsanın Cemiyet yaratması ve onda bii takım kaideler vaz etmesi demek oluyorki. her şeyin ve bütün Cemiyet hayatı ve kaidelerin menşei İnsan iradesinin olduğunu kabul etmekte. Bununla beraber Cemiyete verilen büyük ehemmiyet de yukarıdan beri izaha çalıştığımız Filozofların bilhassa Yunan mütefekkeri Epikür'ün fikirlerinin nihayet tekrarından ibaret kalıyordu.

İnkılâbın mübeşşirleri ahlâkın evel emirde adâlet ve hürriyet prensipleri üzerine kurulduğunda müttefik idile. Bunların her biri ayrı ayrı yollarla ve muhtelif ifadelerle maksatta birleşiyorlardı: Buda, iyi bir Cemiyetin, iyi tanzim

edilmiş bir idarenin ahlâk ve İnsan yaşayışında büyük tesiri olduğu ve nihayet tek bir ifade ile; adâlet ve hürriyet ! İşte bu parola Fransız inkılâbını hazırlarken cihan eskârında büyük bir değişme yaptı: Bu değişme, devlet bünyesinde ve hatta cemiyet telâkkisindeki azim tesirleri bütün kalpleri huşu ile önünde eğiyordu. Vaktaki inkılâp vücut buldu ve bunun neticesi olarak da dünyada büyük muharebeler ve ölümler serisi birer tablo halinde canlandı derhal düşüncelerde de bir durgunluk ve istikamette bir değişme meydana getirdi: Bu değişme, tabiatı bırakarak metafiziğe daha ziyade yaklaşmak idi. İşte inkılâptan sonra doğan felsefe ve etika !.

Yeni çağlardaki düşüncelerin en kuvvetlisini Alman felsefesinde görüyoruz. Başta Kant olmak üzere Fihthe, Şellink, Hegel birer abide gibi fikir hayatında yükseliyorlar.

Kantın ve Hegelin düşüncelerinden yukarıda bir münasebetle bahsetmiştim. Burada ancak Fihthe ve Schleyrmach'ın metafizigi evci balâsına çıktığını ve eski Yunan felsefesine bağlı kaldığını, fazla olarak bizzatihi ahlâkın kendisinden de bir çok şeyler istediklerini işaret etmekle iktifa edeceğim.

(Çorumlu Maniler)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

1205

İşim oldu ahuzar
Anarmola beni yar
Ne güzül konuklarsız
Sizde yar kokusu var

1206

İbrik koydum pınara
Doldu geldi kenara
Altun yüzük yolladım
Belgüzardır o yâre

1207

Kavak başı bir tutam
Altun atam gül tutam
O yar benim olursa
Altmış bir oruç tutam

1208 (1)

Kale kaleye karşı
Kalenin içi çarşı
Bir domurcuk gül olsam
Açılsam yâre karşı

1209

Kaya dibinde durdum
Bir çift güverçin vurdum
Gençliğime pek yazık
Derdinden verem oldum

1210

Kaya başı kibritlik
Aşkından oldum iplik
Yine aklıma düştü
Kafeste duran keklik

1211

Kayaların yılanı
Gel dolanı dolanı
Ettim kabca döşeği
Yat bölene bölene

1212

Kayalardan kalkta gel
Yılan olda akta gel
Benim çok ikbalim yok
Dört yanına bakta gel

(1) 529 nolunun başka türlü

1213

Kayalardan kayarım
ufak para sayarım
Köylü beni everin
Kızınızı severim

1214

Karşıdan giden atlı
Altında kilim katlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı

1215 (1)

Karanfilim ek beni
Has bahçana dik beni
Eğer meyve vermezsem
Kazma alda sök beni

1216 (2)

Kanafilim taburda
Selâmet var saburda
İkimiz bir ölelim
Çift yatalım kabirde

1217

Kalenin burcu benim
Dil bilmez gürcü benim
Ak memenin üstünde
Salinen inci benim

- (1) 509 nolanun başka türlü
(2) 520 nolanun başka türlü

1218

Kekliğim taşa gezer
Ağzında şeker ezer
Benim yarım pek titiz
Herkesten hile sezer

1219

Kekliğim boz dağanlı
Topuğu dizi kanlı
Ölürüm kapunuzda
Ederim sizi kanlı

1220

Kamış kamışe benzer
kamış gümüşe benzer
Şu Harzadın (1) kızları
Kısır çebişe benzer

1221

Kaya dibi karimiş
Yel vurmışta erimiş
Yedi türlü meyveden
En tatlısı yarımış

1222

Lâleli der hu beni
Al koynuna ko beni
Başmağın kefen eyle
Göz yaşile yu beni

- (1) Zarzat: Meeidözü kazasına
bağlı bir köydür.

1223

Mani defterin açtım
Gene (2) kaydım taşdım
Ayrılık şerbetini
Yâr doldurdu ben içtim

1224

Manimiz bitmemişti
Postamız gitmemişti
Daha çok yazacaktık
Vaktimiz yetmemişti

1225 (3)

Maniciyim manici
Eteğim Jolu inci
Anam babam verirse
Varıcıyım Varıcı

1226

Maşa maşaya benzer
Köşe köşeye benzer
Yenile bir yar sevdim
Billor şişeye benzer

1227

Nideyim yar nideyim
Meşveretler edeyim
Yer bilmem gögi bilmem
Ben nereye gideyim

- (2) Yine demektir.

- (3) Bu mâni: 676 nolanun başka
türlüsüdür.

1228

Neler var
Geçti ülfet neler var
Demeki ben güzelim
Şu cihanda neler var
Söyletme beni yarım
Derunumda neler var

1229

Nazlı yarlar naz eder
Nazı geçer naz eder
Vakti geçmiş nazlılar
Neyleyeyim nazeder

1230

Oğlan adın irecep
Günmü buldun gelecek
Aramızda engelin
İkisi bir ölecek

1231

Pneceresi perdeli
Çiçek açtı zerdeli
Kınamayın komşular
Bu yıl başım sevdâli

1232

Parmağında dar möhür
Etme sevdiğim kahir
Sensiz içtiğim sular
Oluyor bana zehir

1233

Suya indi tavşanlar
Yine oldu akşamlar
O berim nazlı yarım
Nereelerde akşamlar

1234

Sabah oldu ışıyor
Bülbüller ötüşüyor
Ötme bülbülüm ötme
Ciğerim tutuşuyor

1235

Sarı yazmalı yârim
Gönül ezmeli yârim
Sen orada ben burda
Nasıl gezmeli yârim

1236

Sinide baklavayım
Gümüşten oklavayım
Yârim bize gelirse
Sinemde saklayayım

2237

Şu giden üçe benzer
Yüklenmiş göçe benzer
Önde giden yâr benim
Kalanı koça benzer

1238

Tekkenin ardı bıçak
Tırpan getirin biçek
Ben yarımı bilirim
Orta boylu mor çiçek

1239

Teneşir tahtın idi
Mumları yaktın idi
Ne deyimde ağlayım
Ölecek vaktin idi

1240

Yarım kanefil satar
Oh ne güzel söz atar
Ben yatakta yatamam
Tikendir bana batar

1241

Yunaklıkta iki taş
Biri kuru biri yaş
Bizi yarden ayıran
İki dinli bir kallaş

1242

Yâre yine
Yâr açtı yâre gine
Dost melhem etmeyince
Başlarınız zâre gine

1243

Yare söylen
Yaremi yare söylen
Dost melhem etmez ise
Ölürüm yare söylen

1244

Yüreğime
Dert indi yüreğime
Dost melhem etmeyince
Faydetmez yüreğime

Kara Müftü

İhsan Sabunçoğlu

((Kara müftü demekle meşhur Elhac Abdulkadir efendi bin elhac Mehmet efendi ruhiçin elifatiha Sene 1201))

ÇORUMLU' nun 1 Nisan 940 tarih ve 21 sayılı nushasında fotoğrafı neşredilmiş ve daha evel sayı 10 sahife 292 de işaretlenmiş olan bu Kitâbe, Çorumda Ulu-mezarda kuzay taraf kapu ile Mezbağa arasındaki bölgede, mermer taş, yuvarlak başlı durumu ile bir başkalık gösteren mezar taşındadır. Bu taş Deli Müftü namile memleketinizde tearüf etmiş ve 1327 R. de ölmüş olan Ahmet Feyzi tarafından yaptırılmıştır. Bittabi bu Kitabedeki vasıf ve tarih de Mumailey'hin (1) tesbiti bulunmuştur.

Kara Müftü oğulları diye Çorumda mevcut ailenin yaşlılarından toplanan rivayete göre

1 Ahmet Feyzi: Leblebici oğullarından Hacı Ali Arif efendinin oğludur. 1255 de doğmuştur. Osmanlı müellifleri isimli malum eserde sahife 250 de (Ahmet Feyzi efendi fazıl bir zat olup Çprumludur. Memleketi Müftisi iken 1327 tarihinde irtihal etti deniyor ve yedi adet eserinin isimleri sayılıyor) Ahmet Feyzi merhumum 1315 de şahsi teşebbüsü ile tesis etmiş olduğu Feyziyye isimli Kütüphanesinde 6112 adet Kütübü Nefise var idığı 1318 senesine ait resmî salnamede kayıtlıdır.

(Emirler yahut Emir Ahmetler) diye anılmış bir ailenin çocuğu bulunmuş olan Abdulkadir, genç yaşında iken babasının ölümü ile öksüz kalmış ve yerli dokuma iş ve sanatlarının süygün olduğu o zamanlar, boyçılık sanatile iştiğal eden diğer iki büyük kardeşinin çalışmalarına iştrak etmiş yerek Anasından, Gögüslük tabir edilir ziynet Altununu harçlık olmak üzere alup okumak emelile İstanbula gitmiş ve orada zamanın icabettirdiği tahsilini ikmal ile Çorum Müftülüğünü alarak avdet etmiş ve benzinin esmer olması hasebile (Kara Müftü) diye anılmış ve kırk sene kadar Çorumda Müftülük yapmıştır.

(Tezkiretül Makamat) isimli Çorum Millî Kütüphanesinde 136/942 numarada kayıtlı ve Çorumda

medfun bazı maruf şahsiyetleri icmalen bildiren 1201 tabı tarihli risalede Kara Müftü rahmetullahı Aleyhin ismi şerifinin Abdulkadir oduğu, Ecilleyi Nakşibendiye hülefasından bulunduğu, kırk sene Müftülük ettiği ve Veleliye Risalesi üzerine Şerh telif eylediği yazılıdır

Çorum Adliye binasında eski evrak mahzenlerinde saklı iken Maarife devredilerek Ankaraya giderek Eski Mahkemei Şer'iyeye sicillerinden birinde bahsettiğimiz Müftülük rivayetini teyid eder başka bir kayıt (2) görülmüştür ki : Dürri zade Mustafa efendinin 1175 H. de başlayan ikinci Şeyhülislamlığı zamanında verilmiş olan bu menşure göre Kara Müftü'nün 1176 H. de Çorum Müftülüğüne tekraren tayin olduğu anlaşılmaktadır. Menşur şöyledir:

(İzzet maab, Sabıka Çorum Muftisi Esseyid elhaç Abdulkadir Efendi, badessalam inha olunurki Beldei mezkûrede halen Müftü olan Eşşeyh Mehmet efendinin ademi ehliyeti ve senin mukaddema mahcuriyetin hilafı inha ile olduğu arz ve mahzar ile inha ve yine me'zuniyetin istida olunmağla mez-

bur Eşşeyh Mehmet hacir ve yerine kema filevvel iftaya sana izin verilmiştir. Gerekir ki ledelistifta eshahi akvali eimmei Hanefiyye aleyhim rahmetü rabbülberiyeye ile ifta edüp kütübü mutebereden nakli sarih ve imzalarında Çorumda Müftü olduğunu tasrih eyliyesin vessalam fi evasıtıcemazilahir lisene sitte ve sebine ve mie ve elf 1176)

Kara Müftüye ait birde fetva ele geçirilmiştir. (3) Bunda şu mahlas ve imza mevcuttur: Elmüfti Esseyid Elhakir Elhac Abdulkadir Be Çorum)

Bu fetvanın münderecatı (Zeyit sihatinde yeri arzı miri ve kürümü mülk olan bağının sagir oğlu Amre hibe ve iylam ve işhad ettikten sonra zeyd düyunu terekesinden ezyet olduğu halde fevt olsa zeydin dayinleri bağı mezburu kısmeti guremaya idhal ederiz demeğe kadir olurlar mı elcevap olmazlar)

2—3 Bahse mevzu olan menşur ve fetva Kütüphane memuru E. Eetekin tarafından bulunmuş ve bana verilmiştir.

Kara Müftünün metrukâtında bir çok kitaplarının Mumaileyh Ahmet Feyzi tarafından Üçtutlar mahallesi Emir Ahmet semtinde ki Hamam yakınında (Feyziye Kütüphanesi) kârgir olarak yaptırılıp kurulduğu sırada oraya nakledilmiş ve medreselerin kapatılmasında bu güzel kütüphane binasında yıktırılması hasebile diğer kitaplarla birlikte Milli Kütüphaneye intikal ettiği malum bulunmuştur.

Kara Müftünün ne gibi telifleri olduğu hakkında tam bilgi ed-

Dila Alem fena ender fenadır
Eser kalmaz ise senden cihanda
Çu bildim yok bu çarhın hic sebatı
Pes ettim bu risale şerhine say
Gidersem ben huzuru esdikadan

nemedik. Ancak Milli Kütüphanede 2309 / 37 numarada (Kadiriyye) ismile kayıtlı yazma bir risale vardır. Adâba taallük ettiği anlaşılabilir ve arabca yazılı bulunan 73 sahifelik bu risalenin baş sahifesinde (Saçaklı zadenin Veleliye isimli arabca risalesinin (4) Çorumda şerhi bulunmadığından Kadiriyye ismini vererek bir şerh yaptığını yazan müellif ismini (Esseyidi Abdulkadir bin Esseyidi elhac Mehemedil Çorumi) diye kaydediyor ve sonunda şu beyitler yazılı bulunuyor

Derunhem serapa pür anâdır
Yakınbil cümleten küllü hebadır
Su üstünde kurulmuş bir binadır
Garaz ehli ilimden bir düadır
Bu şerhim anlarınla aşınadır

(4) Veleliye Risalesi yazma olarak Milli Kütüphanemizde 2310/38 numarada mevcuttur. Müellifi Saçaklı zadenin Gazi Ayıntab da medfun bulunduğu şimdiki Çorum Muftüsü M. Ergun tarafından haber verilmektedir.

(Koç Köroğlu)

Derleyen : Eşref ERTEKİN

Kaçan bir Mecliste olsa bir deccal
Ol Meclisin halkı perişan olur
Orta yerde bir Kahraman törese
Donanır o Meclis ürişan olur

★

Sağsak Bülbül olsa yakışmaz Güle
Kaçan bir Eskici Bezirgân olâ
Bir zügürdün eli beş para göre
Mühür bende deyü Süleyman olur

★

Viranel bekler divane biçar
Serçenin gönlünden Şahinlik geçer
Muhanet gavgayı görünce kaçar
Gider tenhalarda kahraman olur

★

Koçköroğlu derki korkmazammertten
Tilki der Arslanı kaldırsam yurddan
Bir Keçi selâmet kurtulsa Kurttan
Bakar buynuzuna Gergedan olur

★ ★

Varsağı

Yine yardan ayrı düştüm
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman
Ya bu derde nedir çare
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

★

Bu bir dertti çeken bilir
Çekmeyen anı ne bilir
Çekeyüm elden ne gelür
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

★

Beni getürdün ilimden
Sunalar uçtu gölümde
Beni koyma yar dilinden
Ağlama gözüm inleme gönlüm
Eğlen bir zaman

★ ★

(Halk Şairlerinden Niyazi adlı bir Şairin Kuşlar Destanı)

Seyredüp kuşların gördüm ahvalin
Herbiri bir türlü söylerler lisan
Tanrı kudretinden vermiş dilleri
Anların dilinden bilemez insan

Her biri Tanrının ismini okur
Dinle imdi Bülbül gör nice şakır
Kırlangıç sanasın kitapdan okur
Güzel keklik güzel öter her zaman

Çil keklik özenir her demde söze
Bayguş öğüt verir her günde bize
Ala kise yekta hep kamu söze
Tutu adam gibi söyleyor eycan

Tavusta Cennetten çıktıda ağlar
Papağan coşupta su gibi çağlar
Kumru öttüğünde inliyor sağlar
Üğü derviş gibi hu çeker her ân

Serçecikler eyler ancak zikrini
Tonğurlak yeyüben söyler şükrünü
Çimbek eyler her dem anın zikrini
İshak kuşu zikretmede pehlüvan

Çam delen virdini ağaçta eder
Karga tesbihini havada çeker
Sağsak durmayuben ne diller döker
Çaylak der virt edüp sonra av avlan

Doğan ismullaha etmiş itibar
Şahin tesbih ile olmuş bahtiyar
Atmaca virdeder seksen bir hezâa
Kara kuş zikrile hem sahip kıran

Kerkesin zikreder daima dili
Akbaba virdeyle bükülür beli
Kuzgun virdeyleyüp geziyor ili
Kartal zikreyleyüp uçuyor heman

Leylekler zikredüp gezer illeri
Toy zikriyle bekler yüce belleri
Turna zikriyle geçti gölleri
Kazın dili virden kalmaz bir zaman

Güverçin zikreyler insanı sever
İbibik virdeyle tüğmenin eğer
Kara bakal virdile rızkını arar
Öveyik derviştir coşar der cihan

Hopan virtle dağları yurt eylemiş
Sığırcıklar birikül zikreylemiş
Arı kuşu gökte rızkın beklemiş
Gökce karga zikreder sevinir insan

Cekcek zikrile bekler deliği
Balıkcıl zikrile gözler baiğı
Ördek virdile alır soluğu
Angit virtle geçer çayları heman

Sarı gebe virdile ağaçta öter
Seyfi zikreleyüp ellerde gider
Sunğur virdedüp keskince öter
Anka zikrile oldu kuşlara sultan

«Niyazi» seyredüp bunları gördü
Her birinden dürlü ibretler aldı
Tanrının zikrine gönlünü verdi
Gelin zikredelim biz dahi rahman

**

(Diğer Hayvanlar Destanı) (1)

Seyredüp gördüm hayvanat halin
Cümlesinden nefi olur insane
Bizlere müsahhar eylemiş Mevlâm
Şükredelüm daim ulu yezdâne

Gör imdi deveyi nice oturur
Ağır ağır yüklerini göiürür
Gidenleri maksuduna yetürür
Beyte gider ve hem şahî sultana

(1) Bu destan noksan olduğun
dan kime ait olduğu bilinmiyor
sada bir biri peşinden yazıldığına
bakılırsa bunun dahi Niyazının
olması ihtimali vardır:

Koşu kömüşünün (2) çoktur kuvveti
Anları koşanlar görmez killeti
Bu da bize Hakkın büyük nimeti
Yarattı bunları verdi İnsane

Dişisinin çoktur südü kaymağı
İfrat ile çıkar anların yağı
Hane sahibinin yüzünün ağı
Yedirirler andan gelen mihmane

Öküzün hassası çabucak gider
Sahibinin cümle işleri biter
Tosunları olan tacire satar
Bazısını verir anın kurbane

İnekleri yazılara giderler
Sütlerinden sarı yağlar süzerler
Yemeyüpde bu yağları niderler
Yemek için gelmiştir cihane

Keçi nimet değildir desene
Kılından çul çuval yapup sersene
Koyunun yoğurdun her dem yesene
Peynirinde yeyüp şükret Hannane

Atların üstüne Gaziler biner
Ana binüp cümle maksuda irer
Katır çok dayanır her işe girer
Karışınca yolda yörür kervane

**

(2) Camus ve Mandaya Çorum
da Kömüş derler. Buna bakılır -
sa bu şairin Çorumlu olduğu an
laşıyor.

(Mecnun adlı bir Şairin Koşması)

Dilber gül vermeğe girem bu bağa
Ben seni deġişmem yüz güle dilber
Zülfün ucu dokunursa buçağa
Lebler bala döner yüz güle dilber

Kul olayım gonca nihal gül yüze
Bilirim sevmezsin bari gül yüze
Bu gün bağa girmiş düzmüşgül yüze
Gör ne şüle verir yüz güle dilber

Bakişin kıyamet kaldırma gözün
Bağrım kebab oldu daldırma gözün
Bana hişmeyleyüp döndürme yüzün
Öyle bak yüzüme yüz güle dilber

Ne incidir ne sadeftir ne mine
Ne meclistir ne saki dir ne mene
Mecnunun gözünden akan demine
Belki rahme gele yüz güle dilber

*
* *

(1) Bu koşma Sabit Leblebiciye
ait kitabın kenarından yazılmıştır.

Çorumun eski yemek ve
Mutbahları

II

Nazmı TOMBUŞ

YEMEKLER

Çorum yemeklerinden söz açılınca, seksen beş kat yufkadan yapılan ve benzeri pek az bnlunna Çorumun meşhur (Has baklava) sı ile hakikaten isminin müsamması olan (Balbaşı) pekmezini anmadan geçmek doğru olmaz. Has baklavanın özelliği, seksen beş kat olmasına rağmen alt, üst kattaki ynfkaların kızarmaksızın hatta penpeleşmeksizin kâğıt gibi bembeyaz pişirile bilmesindedirki, bu parlak rengin temini, baklavanın hususî saçlar, gayet hafif hararet neşreden küllü kor ateşleri arasında sürekli bir dikkat ve itina ile pişirilmesine mütevakıftır. Diğer bir hususiyetide muayyen miktardaki şekerle sekiz, dokuz santim kalınlığındaki yufka tabakalarının tamamen ve müsavî surette tatlandırılması, şekerin ona göre nufuzunu temin ederek hiç bir tarafının ne kuru

kalmasına, nede fazla ıslanarak hamur olmasına meydan verilmesi, baklavanın ağızda zahmetsizce dağılivermesi keyfiyetidir. Bu nefaset ve kıvamı temin etmek doğrusu (her benim diyen), varlık iddia eden ev kadınının kâri değildir. Ancak eski gün gürmüş ünlü hatunların veya onlardan uzun müddet terbiye alanların başara bileceği çok önemli mutbah işlerinden birisidir.

(Balbaşı) na gelince, bazı özel usullarla pişirilen şiraların, küre (1) başlarında genç kız ve gelinlerin (Keklik burnu) rengindeki kınalı el ve parmaklarile Keklik ötüşü (kık-kubak.. kikkubak... kikkubak... kikkubak) ahenkleri arasında çarpılarak beyazlandırılması, süzme bal renk ve kıvamına getirilmesi, sevmeye ve görülmeye değer eski yaşayış zevklarının ayrı bir örneğidir. (Küre başı) alemlerinin tarif ve tasviri ise ayrıca bir konudur.

(1) Pekmez pişirilen husşî şekildeki ocaklara (Küre) derler .

Bu enfes tatlının Çoruma mahsus munhasır olduğunu söylemekle çok yerinde bir hakikat belirtilmiş olur. (2)

Çorum ve kazalarında da, civar vilâyetlerde olduğu gibi mayalı ekmek yemek itiyadı yoktur. Evlerde ara sıra yapılan Mayalı, yağlı ve cevizli ekmekler çörek çerez nevinden olarak kullanılır. Bu ihtiyaç evlerde tandırda pişirilen mayasız yufka ekmeğiyle temin edilir. Yufkalar « Kes » denilen kalın saman alevi ile en az 15 günlük ihtiyacı karşılayacak kadar pişirilir. Kurutulan bu yufkalar üst üste istif edilerek muhafaza olunur. Her gün lüzumu kadar ayrılır. Gayet hafif su serpilerek yumuşatılır, sofraya getirilir. Bu ekmekler icabında çorbadeğilse de daha az sulu yemeklerde kaşık yerinde kullanılabilir. Fakat bu işe evelden alışkın olmak gerektir. Bu konu ile ilgili birde (çarık burnu) (3) fıkrası vardır.

FIKRA

Mayalı somun ekmeği yemek itiyadında olan bir kimsé ile yufka

ekmeğine alışkın Anadolulu birisi arkadaş olmuşlar, yemek yiyorlarmış, ekmekleri yetiyecek kadar yufka, yemekleri ise az miktarda fasulyadan ibaretmiş, somuncu ekmeği ayrıca ağzına almış, fasulyada kaşıkla yemeğe başlamış,

Anadolulu yook arkadaş demiş kaşıkla yemek olmaz. Sonra yemek biter ekmek artar. Şunu benim gibi ekmekle yede birbirine denk gelsin.

Doğru söze ne denir, Somuncu pek iyi demiş, arkadaşına bakmış ekmek lokmasının ucunu kıvrımış, sahana daldırmış, daldırmış ama, yemekden ne bir damla su, nede bir dane alamamış, yalnız ekmeği ıslatmakla kalmış, Anadolulu ise ekmek parçasının ucunu kıvrımış güzel bir « Sunak » yapmış (4) her hamlede sahandan kaşık kadar fasulya keldırmağa başlamış, somuncu bakmış olacak gibi değil;

Yook arkadaş demiş kaşıkla yemek yok ama çarık burnu yapmakta yok demiş.

ÇORBALAR

Halk arasında umumiyetle çorbaya « Aş » denilir. Eskiden sabahları çay içmek adeti yoktu. Kuşluk zamanı Aş, Peynir, Pekmez, Kıyma, Sucuk, Bastırma ve saire gibi kuvvetli gıdalarla kahvaltı yapılırdı.

AŞ ÇEŞİTLERİ

1 — Helle aş; (5) yağla kavrulmuş undan yapılır.

2 — Bulgur aş; Çorbadan az pilavdan çok sulu olarak bulgurdan yapılır.

3 — Dügül aş; Çok ince çekilmiş bulgurdan yapılır.

4 — Toyğa aş; Katıktan yani yağsız yoğurttan yapılır.

5 — Sütlü aş; Yarmaya (6) süt karıştırılarak yapılır.

6 — Yoğurtlu aş; Yoğurt karıştırılarak yarmadan yapılır.

7 — Çatal aş; Mercimek ve yarma karıştırılarak yapılır.

8 — Tutmaç aş; Mercimek erişte, sarımsaklı yoğurt karıştırılarak yapılır ki bunun Fatih zamanında yapılan saray yemeklerinden olduğu 848 tarihli saray mutbahi masraf defterindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Vakıa ماست برای دوغاج (mâst berayı tutmaç ماست برای دوغاج عن یداو)

(5) Çorba kıvamından daha koyu halde su ile karıştırılmış una helle derler.

(6) Kendüme, çorbalık, aşuralı gibi çeşitli adlarla anılan, dövülerek kabuğu soyulan ve yarılmış buğdaya Çorumda yarma derler.

pâşâyân an yedi o) kaydi notunda Refik bey merhum bir nevi « Pekmez tatlısı » diye izah vermişse de yemekte yoğurt bulunmasına göre bunun tatlı nevinden olmadığına hüküm edilebilir. (7)

9 — Tatar aş; muska biçiminde içi kıymalı hamur aşına sarımsaklı yoğur katılarak yapılır.

HAMUR İŞLERİ

10 — Manti; Bu yemek teFatihten zamanından beri malûm olan eski Türk yemeklerindedir. Sözü geçen (Mutbahi âmire) (8) masraf defterinde ماست برای مانتی پاشایان عن یداو (mâst berayı mantı pâşâyâa an yedi o) kaydine tesadüf edilmektedir.

Manti, kuru, sulu kısımlarına ayrılır.

Kuru mantı; kalınca açılmış hamur, daire şeklinde kesilir. içine kıyma konur. Altı kulaklı olarak bükülür. Masafa dizilir. Susuz olarak iki tarafı kızartılır. Üstüne sarımsaklı yoğurt ekilir. Sulu mantı; açılmış hamur kare şeklinde kesilir. Hamur parçalarının içine kıyma konur. Dört kulaklı olarak bükülür. Masafa dizilir, et suyu ve ya yağlı su ile pişirilir, üstüne sarımsaklı yoğurt ekilir. Kuru

mantının iki tarafını kızartmak için masaftaki dizileri bozmaksızın çevirmek oldukça el uzluğu ister bir iştir.

11 — Cızlak; Helle halindeki mayalı hamuru kızgın, yağlı bir saç üzerine dökülerek pişirilir.

12 — Mayalı; Tava ve saç mayalı diye ikiye ayrılır.

Tava mayalı; Tavada kızdırılan yağın içinde, açılmış yuvarlak hamur parçaları kızartılarak yapılır. Saç mayalı; Katica yağrulmuş kalın, yuvarlak hamur parçaları kızgın saç üzerinde pişirilerek yapılır. Buna bazı yerlerde « Baz-lambaç » da derler.

13 — Katmer; Yağlı yoğrulmuş hamurlar, mayalıdan daha ince olarak açılır, yuvarlak olarak kesilir. Bu parçanın üzerine soğanla kaynamış kıyma veya peynir konularak tekrar üstüne bir kat daha açılmış hamur yapıştırılır. Ve tavada kızdırılmış bol yağ içinde kızartılır ki bir nevi börek demektir.

14 — Kızartma; Yufka ekmeği su ile ıslatılır, içine kıyma serpilir. Dört köşe katlanır. Bol yağ içinde

iki tarafıda kızartılır.

15 — Kömbe; (9) Mayasız hamur ya kızgın bir taş üzerine ya pişirilir veya kızgın küle kömülerek pişirilir. Bilhassa değirmenlerde yapılanı meşhurdur ki ekseriya tuzsuz pişirilir.

16 — Pezi; Yufka ekmeği pişirilirken, daha küçük kıtada yapılan sıcak yufkânın üstüne tereyağı sürülür. Buna yağlı ekmeğe derler. (Kocabaş) denilen şeker pancarının büyük cinsinin yapraklarına da (Pezi) derler. Bundan da ayrıca sebze yemeği yapılır. Fatih zamanı mutbah masraf defterinde bunun da ismi « Pâzi » diye geçmektedir.

17 — Yanıç; Yine yufka ekmeği pişirilirken yapılır. Yufka hamurunun içine kıyma veya peynir veyahut ispanak konularak saç üzerinde pişirilir. Basit şekilde yağsız bir nevi börektir.

18 — Oğmaç; İslatılmış yufka kızartılmış yağ içine parça, parça doğranır, bir veya birkaç yumurta ilâvesile karıştırılarak pişirilir. Buna Höşmerim de derler.

(7) Tarihi Osmani encümeni mecmuası 49, 62çüz, Fatih devrine ait vesikalar mekalesi Ahmet Refik S. 30, 39, 40, 48, 48

(8) Aynı eser Si 28, 36, 39, 41

(9) Gömmeden galat olsa gerekti.

Tarihte bir güneş

Macide Ataman

Kadirkan Ormanlarından Demirkapı dolaylarına kadar geniş bir ülkeye sahip olan Göktürk Hakanları buyruklarını dört bucakta yürütüyor; Dünyanın anılır taçlı başlarına baş eğdirip, diz çöktürüyorlardı. Fakat bir zaman geldiki Hakanlar öz göreneklerini bırakıp el âdetlerine; Ulus büyüklerini hiçe sayıp yabancı uzmanlara uymağa başladılar ve işte bu günden sonra Göktürklerin geniş ülkesinde bulutlar birikmeğe ve bu bulutlar yayılıp bütün ülkeyi sarmağa başladı. Ve bir gün bütün ülke düşman eline geçti. Bir çok uluslar kılıç altında can verdi. Türklük bitti denildi.

Çinliler kılıç artığı Türkleri de toplayıp Çine yerleştirdiler. Amaçları Türkleri Çinleştirmek, nice yüz yıllar kendilerini bunaltan ulustan böylece kurtulmaktı. Türklerin bu tutsaklığı elli yıl sürdü. 630 / 681

Bu elli yıl içinde kalkan Türk başları ezildi, Açılan gözlere toprak doldu. Fakat Türklerin kanı değişmedi. Kan yine Kadirkan ormanlarından Demirkapı dolaylarına kadar geniş bir ülkeye sahip, buyruğunu dört bucakta yürütüp dünyanın anılır taçlı başlarına baş eğdiren, diz öprünenlerin kanı idi. Çinlilerin dayanılmaz cefalarına Türk can verdi fakat aman dilemedi. Çinliler binlerce kahraman Türk başını ibret taşlarında kokuşturdular. Lâkin anası, atası kahraman olan bir millette kahramanlara son olurmu?

İşte bir kahraman daha. Kutlu Han (Elteriş Han)

27 kişi ile dağa çıktı. Çine meydan okudu. « Tutsaklarına bile ortak gözile bakan bu büyük ulus tutsak edilmirmi? Atamın Kurt başlı bayrağını açıyorum. Bu bayrağın altında atamın insanlık türesi yaşayacaktır. Haydi tutsak Türk-

Çorum Haberleri

İHTİFAL TÖRENİ

Büyük Atatürkün ölümünün beşinci yıl dönümü günü olan 10 / 11 / 943 günü evimiz salonunda ihtifal töreni yapılmıştır. Törende Vali, Parti başkanı ve bütün memurlar Parti, Belediye ve müesseseler hazır bulunmuştur. İhtiram sükûtundan sonra Murat Bombacı tarafından Atatürkün hayeti izah edilmiş ve Atatürkün anıdırna saygı ile çelenk konmuştur.

ACI BİR GAİP

Evimiz Köycülük şubesi üyelerinden Çorum Doğum evi Baş Hekimi Çocuk mütehassısı Doktor Vasfı Toker 17 / 11 / 943 çarşamba günü daha pek genç yaşta hayata göz yummuştur. Sevgili ve değerli Doktorumuzun cenazesi büyük törenle ve bütün Çorum halkının göz yaşları arasında toprağa gömüldü. Evimizin bütün mensuplarına baş sağlığı dileriz.

ler amâcımız Göktürk ülkesi, ileri.» diye haykırdı. 27 yiğit birdenbire 70 oldular. Savaşa tutuştular. Yanık bağırlı yiğitler savaşta arslan kesildiler, düşmanlar kırıldı, bunlar arttı. Sayıları beş bin olunca Kutluhan han ilân edildi.

Türkler bir sel oldu, dört buca-

ğa cöştü. Ana yurt kurtuldu. Türkleri tutsak eden Çinliler Türklerden aman dilediler. Taçları başlarında kalsın diye baş verdiler. Göktürk Hakanlığı güneş oldu. Dünyanın taçlı başları gelip baş eğdiler, dize gelup diz öptüler.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Ayda Bir Çıkarılır

Kuruluşu : Nisan 1938

SAYI : 43

1 I. Kânun 1943

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Basımevî